

VÝSKYT NIEKTORÝCH DRUHOV LUPEŇONÔŽOK (CRUSTACEA, BRANCHIOPODA) NA ÚZEMÍ ZÁPADNÉHO SLOVENSKA

JOZEF LUKÁŠ

Katedra ekológie Prírodovedeckej fakulty UK, Mlynská dolina B-2,
842 15 Bratislava [uzoo@fns.uniba.sk]

LUKÁŠ, J., 2000: Occurrence of selected species of the class Branchiopoda in the territory of western Slovakia. *Folia faunistica Slovaca* 5: 87-90

Abstract: In 1994-1999 an occurrence of 6 Branchiopoda species (*Branchipus schaefferi*, *Chirocephalus carnuntanus*, *Siphonophanes grubii*, *Lepidurus apus*, *Triops cancriformis*, *Imnadia yeyetta*) was recorded on the territory of western Slovakia. Three of above mentioned taxons (*Lepidurus apus*, *Triops cancriformis*, *Imnadia yeyetta*) belong to endangered species in Slovakia.

Keywords: Branchiopoda, Anostraca, Notostraca, Spinicaudata, West Slovakia, faunistics

ÚVOD

Melioračné a odvodňovacie práce, výstavba vodných diel (napr. VD Gabčíkovo), ako i intenzívna poľnohospodárska veľkovýroba spojená s nadmerným používaním agrochemikálií často zapríčiňujú likvidáciu pôvodných močiarov a periodických mlák. Spolu s nimi postupne zaniká i unikátna fauna týchto biotopov a stáva sa čoraz ohrozenejšou a vzácnejšou. Jednou z oblastí, kde sú doposiaľ zachované vhodné podmienky pre život a reprodukciu mokradnej fauny je i oblasť západného Slovenska nachádzajúca sa v inundačnom území dolného toku rieky Moravy.

S prvými údajmi o nálezoch žiabronôžok, štitoviek a škl'abkoviek z územia západného Slovenska sa stretávame v nasledujúcich prácach: FERIANC a ZMORAY (1943), PESTA (1937), MAYER (1936, 1938), BRTEK a ROTHSCHHEIN (1964), VALOUŠEK (1951), STRAŠKRABA (1965), VILČEK a HUDEC (1975). Komplexný prehľad poznatkov o lupeňonôžkach Slovenska publikoval BRTEK (1976).

MATERIÁL A METODIKA

V priebehu rokov 1994-1999 v rámci výskumu potočníkov najmä v povodí rieky Moravy sme zaznamenali aj výskyt niekoľkých druhov žiabronôžok, štitoviek a jedného druhu škl'abkovky na lokalitách, ktoré neboli uvádzané v doteraz publikovaných prácach.

Kvalitatívne vzorky sme získavali štandardnou kruhovou sieťkou o priemere 250 mm (veľkosť ôk 0,5 mm). Materiál bol fixovaný v 80 % alkohole a determinovaný podľa prác ŠRÁMEK-HUŠEK a kol. (1962), HRABĚ (1954) a BRTEK (1966). Jednotlivé rady a druhy sú usporiadané podľa práce BRTEKA (1997).

VÝSLEDKY

BRANCHIOPODA

ANOSTRACA

Branchipus schaefferi Fischer, 1834

Lokalita: Vajnory (DFS 7769), 20.5.1994, 24.5.1995, 21.6.1996 – periodická nezarastená mláka na poľnej ceste vedúcej z Vajnor do BS Prírodovedeckej fakulty UK; NPR Svättojurský Šúr (DFS 7769), 24.5.1995 – periodická nezarastená mláka nachádzajúca sa na poľnej ceste v Panónskom háji; Rovinka (DFS 7869), 4.7.1999 – plytká nezarastená periodická mláka v blízkosti bagroviska; Rusovce (DFS 7968), 10.5.1998 – periodická mláka situovaná v tesnej blízkosti bagroviska slúžiaceho ako vodný zdroj sídliska Petržalka; Devín (DFS 7867), 1.6.1994 – periodická mláka v tesnej blízkosti hrádze rieky Morava; Záhorská Ves (DFS 7667), 14.5.1995 – periodická mláka na poľnej ceste.

Faunisticko-ekologické poznámky: Druh vyskytujúci sa prevažne v inundačnej oblasti Dunaja a v orografickom celku Východoslovenská rovina. Všetky nami uvádzané lokality sú nové, doposiaľ nepublikované. Teplomilný druh, obýva nížinné letné periodické mláky – obyčajne s nezarasteným ilovitým dnom. Vyskytuje sa od konca apríla do konca septembra. Maximum výskytu spadá do druhej a tretej dekády mája a poslednej dekády septembra (BRTEK 1976).

Chirocephalus carnuntanus (Brauer, 1877)

Lokalita: Vysoká pri Morave (DFS 7667), 14.4.1996 – periodická mláka na poli.

Faunisticko-ekologické poznámky: Na území Slovenska doposiaľ zaznamenaný na 63 lokalitách. Z nich takmer 90 % prináleží k orografickým celkom Podunajská rovina a Hronska pahorkatina. Po prvýkrát uvádzaný z oblasti dolného toku rieky Moravy. Obýva jarné nížinné periodické mláky ostávajúce po roztopení snehu, najmä nezarastené mláky na poliach. Vyskytuje sa od poslednej marcovej dekády do polovice mája. Maximum výskytu je v druhej a tretej dekáde apríla.

Siphonophanes grubii (Dybowski, 1860)

Lokalita: Moravský sv. Ján (DFS 7367), 6.5.1999 – zaplavený lužný les pri hrádzi po ľavej strane cesty vedúcej do Hohenau (lgt. K. Krug); Brodské (DFS 7368), 24.4.1994 – ostricou zarastená mláka pri poľnej ceste; Sekule (DFS 7368), 24.4.1994 – mláka na ostrovcovej lúke; Kúty (DFS 7368), 24.4.1994 – mláka pri železničnom násype; Malé Leváre (DFS 7467), 16.4.1995 – priehlbina pri hrádzi; Jakubov (DFS 7567), 16.4.1995 – periodická mláka na lúke pri potoku Malina; Vysoká pri Morave (DFS 7667), 16.4.1995 – priekopa so stojatou vodou pozdĺž cesty.

Faunisticko-ekologické poznámky: Výskyt druhu na našom území bol zaznamenaný na 49 lokalitách. Naše zbery opätovne potvrdili jeho prítomnosť po 50 rokoch na dvoch lokalitách Záhorskej nížiny a na piatich doposiaľ nepublikovaných územiach tohto orografického celku. Vyskytuje sa v periodických mlákach, ktoré sú zatápané okrem vody z topiaceho sa snehu aj presakujúcou spodnou inundačnou vodou. Žije v priehlbínach zarastených ostricou, pozdĺž hrádzí v nezarastených hlbších mlákach s hnijúcim lísťom na dne, ktoré sú zatienené krikmi alebo okrajmi lužných lesov. Na našom území sa vyskytuje od konca marca do polovice mája, s maximom výskytu v druhej a tretej dekáde apríla (Brtek 1976).

NOTOSTRACA

Lepidurus apus Linnaeus, 1758

Lokalita: Moravský sv. Ján (DFS 7367), 6.5.1999 – zaplavený okraj lužného lesa pri hrádzi po pravej strane cesty vedúcej do Hohenau; Moravský sv. Ján – PR Borová (DFS 7467), 24.4.1994 – trávou zarastená periodická mláka na lúke; Brodské (DFS 7368), 24.4.1994 – ostricou zarastená mláka pri poľnej ceste; Jakubov (DFS 7567), 16.4.1995 – periodická mláka na lúke pri potoku Malina; Vysoká pri Morave (DFS 7667), 19.4.1997 – riedko zarastená periodická mláka na okraji lesíka; Závod (DFS 7468), 19.4.1997 – nezarastená periodická mláka na oráčine; NPR Jurský Šúr (DFS 7769), 3.5.1994 – periodická zarastená mláka nachádzajúca sa na okraji jelšového lesa.

Faunisticko-ekologické poznámky: Druh zaznamenaný na 78 lokalitách. Hlavnými oblasťami jeho rozšírenia sú Podunajská a Východoslovenská rovina. Nami bol po 50 rokoch opätovne potvrdený jeho výskyt na 3 lokalitách a z inundácie Moravy uvádzame 4 doposiaľ nepublikované lokality. Jarný druh, charakteristický pre snehové a povodňové periodické mláky. Na lokalitách ho možno pomerne často zaznamenať spolu so žiabronôžkou *Siphonophanes grubii*. Na území Slovenska sa vyskytuje od druhej dekády apríla do konca mája. Najhojnejší výskyt pripadá na druhú polovicu apríla (BRTEK 1976).

Triops cancriformis (Lamarck, 1801)

Lokalita: Holíč (DFS 7168), 21.5.1994 – mláka v koľajach poľnej cesty pozdĺž hrádze.

Faunisticko-ekologické poznámky: Doposiaľ je z nášho územia známy zo 61 lokalít. Ojedinelý výskyt bol zaznamenaný i na troch lokalitách severného a stredného Slovenska. Po prvýkrát uvádzaný z inundačného územia rieky Moravy. Letný druh obýva najmä trvácnejšie zarastené i nezarastené periodické mláky s ílovitým alebo bahnitým dnom, preliačeni-ny terénu na poliach a pasienkoch. Dospelé jedince sa vyskytujú od mája do konca septembra. Najhojnejší je v druhej polovici mája a prvej dekáde júna (BRTEK 1976).

SPINICAUDATA

Imnadia yeyetta Hertzog, 1935

Lokalita: NPR Jurský Šúr (DFS 7769), 16.7.1994 – periodická nezarastená mláka nachádzajúca sa na poľnej ceste v panónskom háji; Zohor (DFS 7667), 22.7.1995 – periodická mláka na ceste pri hrádzi.

Faunisticko-ekologické poznámky: Druh z územia Slovenska známy z 15 lokalít. Takmer všetky pochádzajú z mlák v inundačnej oblasti Dunaja. V orografickom celku Borská nížina bol zistený po prvýkrát. Letný druh, obývajúcí nezarastené i zarastené periodické mláky v preliačinách terénu na poľných cestách, poliach a pasienkoch. Na území Slovenska sa vyskytuje od polovice mája do konca júla, s maximom výskytu v druhej dekáde mája.

SÚHRN

V rokoch 1994-1999 bolo na 16 lokalitách západného Slovenska zistených 6 druhov lupeňonôžok. Tri taxóny (*Lepidurus apus*, *Triops cancriformis* a *Imnadia yeyetta*) patria k ohrozeným a rýchlo miznúcim druhom fauny Slovenska (BRTEK 1992). Pre územie dolného toku rieky Moravy boli charakteristické druhy vyskytujúce sa v snehových a povodňových mlákach (*Lepidurus apus* a *Siphonophanes grubii*). Za charakteristický druh lokalít juhozápadného Slovenska možno označiť teplomilný druh *Branchipus schaefferi*.

POĎAKOVANIE

Na tomto mieste vyslovujem poďakovanie RNDr. Jánovi Brtekovi z Hornonitrianskeho múzea za revíziu a determináciu žiabronôžok.

LITERATÚRA

- BRTEK, J., 1966: Einige Notizen zur Taxonomie der Familie Chirocephalidae Daday 1910. Annot. zool. bot., 33: 1-65.
- BRTEK, J., 1976: Anostraca, Notostraca, Conchostraca a Calanoida Slovenska. 1. časť. Zbor. Slov. nár. Múz., Prír. Vedy, 22: 19-80.
- BRTEK, J., 1992: Kôrovce. In: ŠKAPEC, L. a kol.: Červená kniha ohrozených a vzácných druhov rastlín a živočíchov ČSFR 3 bezstavovce, 54-59, Príroda, Bratislava.
- BRTEK, J., 1997: Checklist of the valid and invalid names of the „Large Branchiopods“ (Anostraca, Notostraca, Spinicaudata and Laevicaudata), with a survey of the taxonomy of all Branchiopoda. Zbor. Slov. nár. Múz., Prír. Vedy, 43: 3-66.
- BRTEK, J., ROTHSCHNEIN, J., 1964: Ein Beitrag zur Kenntnis der Hydrofauna und des Reinheitszustandes des tschechoslowakischen Abschnittes der Donau. Biologické práce SAV, Bratislava, 10: 1-62.
- FERIANC, O., ZMORAY, I., 1943: Phyllopoda Svätajurského šúru. Sbor. prác Prír. fak. Slov. univ. v Bratislave, 3: 1-51.
- HRABĚ, S., 1954: Euphyllopoda. In: HRABĚ, S. a kol.: Klíč k určování zvířeny ČSR, Díl 1, 373-377, NČSAV, Praha.
- MAYER, K., 1936: Ještě k rozšíření lupenonohů v Československu. Čs. rybář, 16: 145.
- MAYER, K., 1938: K rozšíření žabronožek na jižním Slovensku. Příroda, 31: 169-171.
- PESTA, O., 1937: Beiträge zur Kenntnis der Tierwelt (Entomotrakenfauna) des Zizklackengebietes am Ostufer des Neusiedlersees im Burgenland, Österreich. Zool. Anz., 118: 178-192.
- STRAŠKRABA, M., 1965: Taxonomic studies on Czechoslovak Conchostraca. 1. Family Limnadiidae. Crustaceana, 9: 263-273.
- ŠRÁMEK-HUŠEK, R. a kol., 1962: Fauna ČSR. sv. 16. Lupenonožci – Branchiopoda. 470 s., NČSAV, Praha.
- VALOUŠEK, B., 1951: Periodická sněžní tůň jako biotop. Práce Moravskoslezské akad. věd. přír., 13: 411-434.
- VILČEK, F., HUDEC, I., 1975: Phyllopoda Jurského Šúru po 30 rokoch. Biológia, Bratislava, 30: 571-581.